

Botaniske undersøgelser i Enghaven i Stavnholt

af Lisbet Heerfordt, Danmarks Naturfredningsforening i Furesø

Lidt om områdets historie

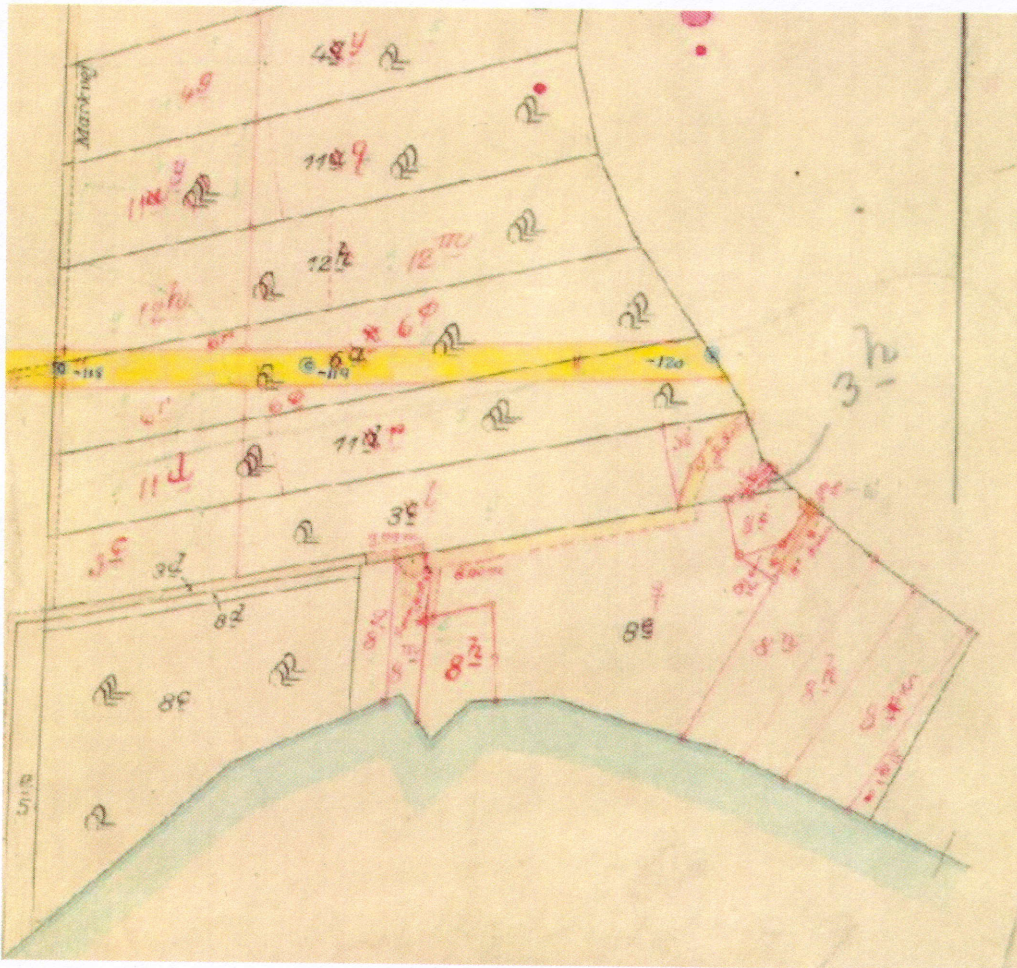
Matrikelkort 1855-1874

På Geodatastyrelsens hjemmeside Historiske kort på nettet, <https://hkpn.gst.dk/> kan man finde gamle kort over området. På matrikelkort fra perioden 1855-1874 kan man se, at Stavnholt bys jorder har været delt op i et antal vange. Enghaven har ligget ned til Hesselbækken, der var grænsen mellem Stavnholt og Bistrup. Enghaven bestod af 11 smalle engparceller til høslæt eller græsning, svarende til én parcel til hver af de 11 gårde i Stavnholt.

Ser man på matrikelkortet for perioden mellem 1935 og 1955 er der sket en række udstykninger, og planlægning af "Udflugtsvejen" fra Stavnholt til Bistrup er påbegyndt. I 1941 blev en del af Enghaven fredet, og derefter i 1949 endnu en del. Det drejede sig om matriklerne 8g, 8h, 8m, 8q, 11r, 11q og 12 m Stavnholt by, se nedenstående kort. Fredningerne sikrede offentlige arealer ned til Furesøen og sikrede mod bebyggelse. Det var klassiske fredninger, som man lavede dem på det tidspunkt, der sikrede, at man ikke måtte ændre arealerne.

Men efter fredningerne skete der det samme som i mange andre fredninger, at græsning og høslæt ophørte, og området begyndte at gro til. Omkring 1970 havde den invasive art Kæmpe-Bjørneklo bredt sig over store dele af Enghaven og gjorde det vanskeligt at færdes. Den stod meterhøjt både langs stierne, på engen og inde i sumpskoven.

Matrikelkort for perioden 1935-1955.

Frederiksborg Amts registrering i 1981

4. september 1981 foretog Frederiksborg Amt ved Steen Moeslund registreringer i Enghaven. Arealet syd for stien beskrives som følger: Overgangsrigkær, pilesump, ellesump. Sydligste del tilgroet med pil. Enkelte grøfter. Størstedelen af rigkæret er domineret af Stor Nælde, Kærstar, ned mod kanal er vegetationen lavere og mere artsrig med bl.a. Vinget Perikon. Pile og Ellesump med meget vand fra Ellesumpen, bl.a. solbær, Tagrørssump ned mod Furesø. Arealet nord for stien beskrives som følger: Pile-Ellesump – helt tilgroet. N og S for stien gennem skoven Pile-Ellesump med skovbæk. I bunden er Kær-Star alm. Mod N. (mere højtliggende) går lokaliteten over i uigennemtrængeligt vildnis af Kæmpe-Bjørneklo og Stor Nælde.

Floralisten fra området nævner følgende arter:

Skov-Angelik, Kæmpe Bjørneklo, Knoldet Brunrod, Mose-Bunke, Lodden Dueurt, Rød-El, Gul Fladbælg, Enblomstret Flitteraks, Eng-Forglemmigej, Alm. Fredløs, Skov-Galtetand, Kattehale, Kløvkrone, Korsknapp, Alm. Mjødurt, Stor Nælde, Dynd-Padderok, Vinget Perikon, Pil, Vand-Pileurt, Dag-Pragtstjerne, Eng-Rævehale, Rørgræs, Gærde-Snerle, Burre-Snerre, Alm. Star, Kær-Star, Stiv Star, Top-Star, Kæmpe-Svingel, Manna-Sødgræs, Tagrør, Ager-Tidsel, Kål-Tidsel og Tykbladet Ærenpris. (Kilde: Miljøportalen, Danmarks Naturdata, <http://naturdata.miljoportal.dk>).

Indførelse af naturpleje

I 1981, da Frederiksborg Amt registrerede i Enghaven, var der ingen drift på området og området var i tilgroning, især med Kæmpe-Bjørneklo. Heldigvis blev der i 1987 etableret fåregræsning, i første omgang på matriklerne 8h og 8q. Det var i første omgang Landbohøjskolen, der satte får på. Senere var det en privat borger i Birkerød, der havde tilladelse til græsning, men satte for mange får på, hvorfor aftalen blev opsagt i 1997 af Farum Kommune som ejer af arealet.

Virkningen af at indføre fåregræsning blev fulgt i 2 eksamensprojekter ved den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole. Ulla Vogt Andersen (Naturpleje i ferske områder med græssende dyr, Hovedopgave, 1990) foretog undersøgelser i Enghaven som en del af det fællesfaglige får/bjørneklo-projekt under KVL's Miljøværnscenter. Hun lavede floralister i 1987, 1988 og 1989 og viste, at antallet af arter blev mere end fordoblet efter to års fåregræsning. 4 år efter græsningens ophør i 1997 lavede Mette Holm og Lone Møller i 2001 (Enghaven. Vegetationsudvikling i fersk eng under og efter fåregræsning, Bachelor projekt, 2001) en floraliste på det samme område og viste, at der på de 4 år var sket et markant fald i antallet af arter.

Fåregræsningen varede i 10 år fra 1987 til 1997. Græsningen skulle have været genoptaget 1 1999, men kanalen, som løber gennem arealet, var på dette tidspunkt stærkt forurenet med colibakterier, og afgræsningen blev opgivet. Fra 1997 og frem til 2004 var der ikke græsning i Enghaven.

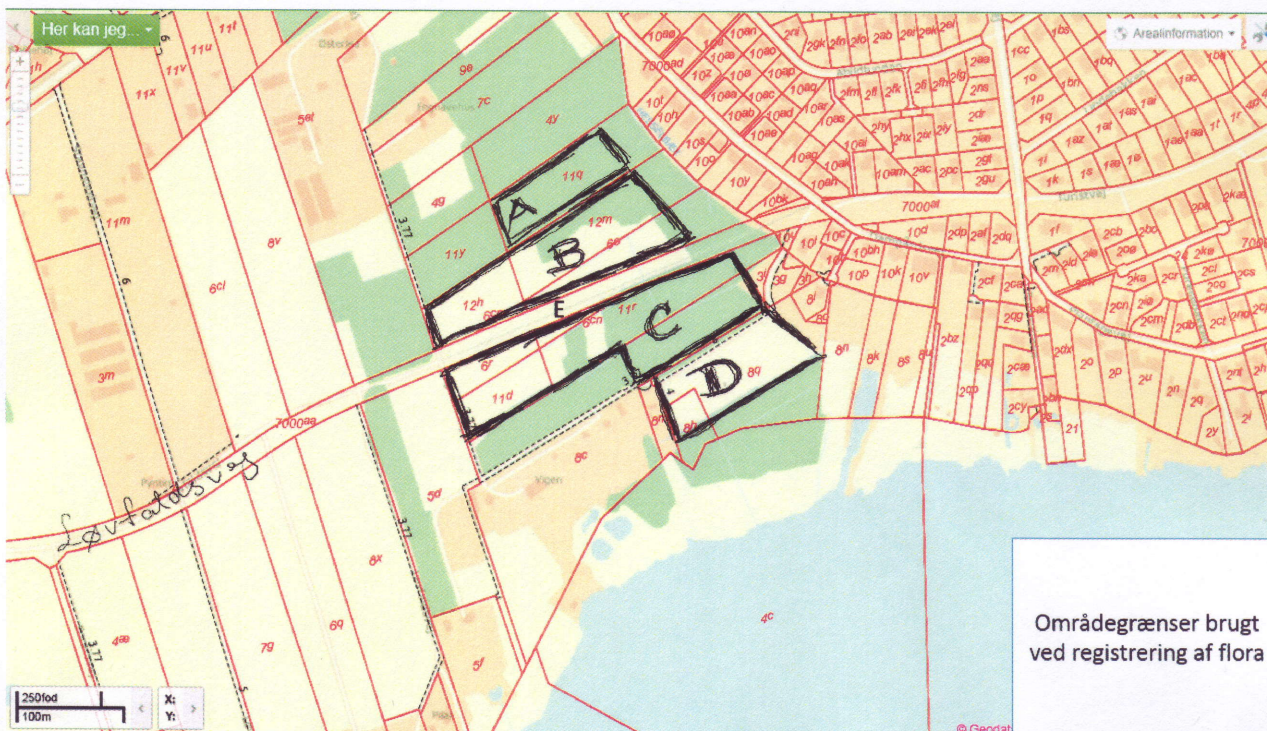

foto: Mogens Lindhardtzen

I 2000 startede Danmarks Naturfredningsforening i Farum et græsserlaug, Farum Græsserlaug, efter kommunesammenlægningen kaldet Furesø Græsserlaug. Græsserlauget startede i 2004 afgræsning i Enghaven med kreaturer og får. Frederiksborg Amt satte hegn op og ryddede en del af træ- og kratbevoksningen. Siden 2004 har Furesø Græsserlaug fortsat dette initiativ med dyr, ejet dels af Furesø Kommune af dels af flere private dyreholdere. Efter kommunalreformen i 2007 overtog Furesø Kommune naturforvaltningen af området, da Frederiksborg Amt blev nedlagt. Naturplejen er siden da sket i samarbejde med kommunen og de private lodsejere. Furesø

Kommune har flere gange slået dele af området maskinelt, ligesom græsserlauget har slået med le både i Nordfolden og i Furesøfolden. Det oprindeligt afgræssede areal er udvidet til at omfatte flere folde. Nedenstående kort viser afgræsningen af det græssede areal i 2017.

Kort over Enghaven, der viser de 4 folde, der blev afgræsset i 2017. A: Skovfolden, B: Nordfolden, C: Sydfolden og D: Furesøfolden.

I 2005 udarbejdede DN Furesø et forslag, der gik ud på at oprense dræningsgrøfterne, der i mange år ikke var blevet vedligeholdt og genåbne Hesselbækken. Målet med projektet var bl.a. at fastholde muligheden for at have græssende dyr, idet dele af arealet var så vådt, at det var vanskeligt at færdes. I 2017 gennemførte Furesø Kommune projektet, så Hesselbækken nu igen løber som et åbent vandløb ud over engen til Furesøen. Det har betydet, at det igen er muligt at færdes på stierne og i folden nærmest Furesøen.

Stavnsholtkilefredningen

Fredningssagen for Stavnsholtkilen blev rejst af Danmarks Naturfredningsforening den 31. januar 2007. Fredningsnævnet traf afgørelse om fredning i 2010, men afgørelsen blev påklaget af Rudersdal Kommune, Furesø Kommune og en række private lodsejere. Endelig, den 25.10.2016 traf Natur- og Miljøklagenævnet afgørelse om fredning af 487 ha. DN's oprindelige fredningsforslag omfattede 868 ha. og fredningssagen kom til at være undervejs i 9½ år. Afgørelsen og fredningskortet kan ses på: www.dn.dk/furesoe.

Fredningens overordnede formål er at sikre den relativt ubebyggede landskabskile mellem bysamfundene i Farum og Birkerød mod bymæssig udvikling. Fredningen skal også medvirke til at bevare områdets åbne karakter, sikre offentligheden god adgang og give mulighed for at opleve det varierede landskab samt sikre og udvikle natur- og landskabsværdierne i området. Om Enghaven står der i fredningen:

”De mest interessante planter er knyttet til vådområderne og de udyrkede arealer. Enghaven i det sydøstlige hjørne af fredningen hører til de bedste plantelokaliteter med overdrevsarter som kantet perikon, forskelligartet forglemmigej, naturskovarter som skælrod, fladkravet kodriver og engarter som vinget perikon og vandkarse. Orkideer er fundet nær Stavnsholt Landsby og i Enghaven. Det forventes, at navnlig Enghaven vil kunne udvikle sig til en god orkidelokalitet efter en årrække med passende pleje.”

”Fredningen skal ikke være til hinder for, at der sker en genopretning af Enghaven, således at et større område bringes tilbage til den tidligere tilstand som græsningseng, herunder en frilæggelse af Hesselbækken, så den fortsætter sit forløb ud over engen mod Furesøen. Samtidig skal pleje sikre, at der sker en udtynding i pilekrat og anden uønsket trævækst, med henblik på at skabe udsigt til Furesøen fra Enghavestien og at synliggøre Hesselbækkens snoede forløb gennem skovsumpen.”

Den første fælles plejeplan for hele fredningsområdet skal foreligge senest 3 år efter fredningens gennemførelse dvs. senest 25.10.2019.

Floralister fra Enghaven.

I perioden fra Frederiksborg Amt i 1981 foretog registrering af floraen i Enghaven, er udviklingen blevet fulgt. I Tabel 1 har jeg sammenstillet Frederiksborg Amts floraliste fra 1981 med senere undersøgelser. DN Furesøs botanikgruppe lavede floralister i Enghaven i årene 2003 før Furesø Græsserlaug etablerede græsning og igen i 2004, 2007, 2009, 2012 og 2017.

Floralisten fra 1981 nævner bl.a. Almindelig Star, Kær-Star, Stiv Star og Top Star. I 1990 nævnes Rank Evighedsblomst og Trævlekrone, i 1999 og 2007 Kødfarvet Gøgeurt, i 2007 desuden Sump-Kællingetand, Lodden Perikon, Vinget Perikon, Kær-Svovlrod, Kær-Trehage og Milturt. Skælrod er registreret i 1998 og 2009.

Thomas Vikstrøm beskrev 2.6.1999 overdrevet som følger:

”Den vestlige tørre halvdel af partiet nord for den store, nordlige østvestgående sti. Nærmest stien ligger et overdrev i tilgroning, men stadig med Kantet Perikon og Forskelligfarvet Forglemmigej. Overdrevet afgrænses mod nord af et smukt gammel jorddige med mosser og ældgamle ege. Nord herfor en strukturelt spændende gammel naturskov, hvis bund dog synes stærkt forstyrret, idet floraen udgøres af monokulturer af Bingelurt, Småblomstret Balsamin og Enblomstret Flitteraks, samt små bestande af Storkonval, Liljenkonval og Bredbladet Mangeløv. Nord herfor ved Enghavehus en monokultur af Kæmpe-Bjørneklo. (Kilde: DN i Farums Naturdatabase).

Desværre er det ikke i alle tilfælde noteret, hvilket areal floralisterne dækker. Floralisten fra 1981 dækker ifølge Miljøportalen et areal, der foruden selve Enghaven strækker sig et stykke længere mod øst langs Furesøens bred. Floralisterne fra 1990-2001 dækker tilsyneladende kun område D, mens floralisterne fra 2007-2017 dækker alle 4 græsningsfolde, A, B, C og D, stiaarealet E og også den ikke græssede del af skoven ved Vigen. Det betyder, at artsantallet fra år til år ikke kan sammenlignes direkte.

Kødfarvet Gøgeurt er ikke registreret i Enghaven efter 2007, ligesom Sump-Kællingetand, Lådden Perikon, Kær-Svovlrod og Kær-Trehage ikke er registreret siden. Floralisten fra 2017 er den, der indeholder flest arter, nemlig 171 i alt, men det skyldes nok, at der er medtaget arter uden for områderne med eng-, mose, kær eller overdrev, fx Ahorn, Hvid Anemone, Akeleje, Alm Eg, Alm Bøg og Påskelilje.

19.4.2018. Lisbet Heerfordt

	1981	1990	1998	1999	2000	2001	2003	2004	2007	2009	2012	2017
Forglemmigej, Mark-												x
Forglemmigej, Skov-								x	x			
Forglemmigej, Sump-												x
Fredløs, Alm.	x	x				x	x		x		x	x
Fredløs, Dusk-		x					x		x			
Fredløs, Pengebladet								x	x		x	x
Frytle, Mark-												x
Fuglegræs, Alm.		x				x			x			
Følfod		x						x	x			x
Galtetand, Kær-							x		x			
Galtetand, Skov-	x	x				x			x		x	x
Gederams												x
Gran, Rød-												x
Gyldenris, Kanadisk		x				x			x			
Gøgeurt, Kødfarvet				x					x			
Gåsemad, Alm.		x							x			x
Hanekro, Skov-		x				x			x		x	
Haremad												x
Hassel								x	x			x
Hejre, Blød											x	x
Hejre, Gold												x
Hindbær		x							x		x	x
Hjortetrøst	x	x				x	x	x	x		x	x
Hulsvøb												x
Hundegræs, Alm.		x							x		x	x
Hvene, Alm.											x	
Hvene, Kryb-		x							x		x	x
Hvene, Stortoppet						x			x			
Hvidtjørn-Art		x										x
Hyld, Alm.		x				x						x
Hæg, Alm.												x
Høgeskæg, Kær-												x
Hønsetarm, Alm.		x				x		x	x		x	x
Iris, Gul												x
Jordbær, Skov-												x
Kabbeleje, Eng-		x					x	x	x		x	x
Kamille, Lugtløs		x										
Kamille, Skive-									x			
Katost, Rosen-												x
Kattehale	x	x				x	x		x		x	x
Kartebolle, Pindsvin-											x	x
Kirsebær, Fugle-												x
Kløver, Hvid-		x							x		x	x
Kløver, Rød-												x
Kløver, Udstrakt												x
Kløvkrone	x	x				x			x			x
Kodriver, Fladkravet		x	x	x		x	x	x	x		x	x
Kogleaks, Skov-				x		x			x		x	x
Konval, Stor									x			

	1981	1990	1998	1999	2000	2001	2003	2004	2007	2009	2012	2017
Korsknap	x	x				x		x	x		x	x
Kvalkved												x
Kvik, Alm.		x										
Kællingetand, Sump-									x			
Kørvel, Vild		x					x	x	x		x	x
Lungeurt, Alm.									x			
Læbeløs, Krybende									x			x
Lærkespore, Hulrodet		x							x		x	
Løgekarse		x					x	x	x		x	x
Løn, Spids-												x
Løvefod, Alm.								x	x			
Mangeløv, Alm.												x
Milturt, Alm.		x	x						x			x
Mirabel												x
Mjødurt, Alm.	x	x				x	x	x	x		x	x
Mynte, Krans-		x							x			
Mynte, Vand-						x	x	x	x		x	x
Mælkebøtte, Alm.		x				x	x	x	x			x
Mælkebøtte, Eng-			x									
Mærke, Bredbladet								x	x		x	
Mærke, Smalbladet												x
Natskygge, Bittersød		x				x			x			x
Navr			x						x			x
Nellikerod, Eng-		x					x	x	x		x	x
Nellikerod, Feber-								x	x		x	x
Nælde, Stor	x	x				x	x	x	x		x	x
Padderok, Ager-		x										x
Padderok, Dynd-	x	x				x	x	x	x		x	x
Padderok, Kær-						x			x		x	x
Perikon, Kantet				x								
Perikon, Lådden			x		x				x			
Perikon Prikbladet												x
Perikon, Vinget	x	x	x	x		x			x		x	x
Pil, Grå-									x			x
Pil, Pommersk									x			
Pil, Rosmarin-									x			
Pil, Selje-									x			x
Pil-Art	x	x				x						
Pileurt, Fersken-									x			x
Pileurt, Vand-	x	x				x		x	x			
Pileurt, Vej-									x			x
Poppel-Art							x					x
Potentil, Gåse-		x						x	x		x	x
Pragtstjerne, Dag-	x	x					x		x		x	x
Påskelilje												x
Rajgræs, Alm.		x									x	x
Ramsløg											x	x
Ranunkel, Bidende											x	x
Ranunkel, Lav		x				x	x	x	x		x	x

	1981	1990	1998	1999	2000	2001	2003	2004	2007	2009	2012	2017
Ranunkel, Nyrebladet								x	x		x	x
Ranunkel, Tigger-						x			x		x	x
Rapgræs, Alm.												x
Rapgræs, Eng-		x				x			x		x	x
Rapgræs, Enårig		x				x			x		x	x
Rapgræs, Lund-												x
Ribs												x
Rose-Art												x
Rævehave, Eng-	x								x		x	
Rævehale, Knæbøjet									x			
Røllike, Alm.		x										x
Røn, Alm.												x
Rørgræs	x	x				x			x		x	x
Rørhvene, Eng-		x				x			x		x	x
Siv, Fladstrået		x										
Siv, Glanskapslet		x				x			x		x	x
Siv, Knop-				x					x			
Siv, Lyse-		x				x			x		x	x
Siv, Tudse-												x
Skjolddrager, Alm.		x				x			x			x
Skovarve								x	x			
Skovmærke											x	x
Skræppe, Butbladet		x				x		x	x			x
Skræppe, Kruket						x			x			
Skræppe, Vand-								x				
Skvalderkål		x				x	x		x		x	x
Skælrod			x							x		
Slåen												x
Snerle, Gærde-	x								x			x
Snerre, Burre-	x	x				x	x	x	x		x	x
Snerre, Kær-											x	x
Snerre, Sump-						x	x		x		x	x
Springklap, Roset-												x
Star, Akselblomstret											x	
Star, Alm.	x			x					x			
Star, Håret		x		x		x			x		x	x
Star, Kær-	x	x				x		x	x		x	x
Star, Nikkende												x
Star, Pigget												x
Star, Skov-											x	x
Star, Stiv	x								x			
Star, Top-	x	x	x	x		x			x		x	x
Star, Toradet				x								
Stikkelsbær												x
Stilkaks, Skov-												x
Storkenæb, Blød												x
Storkenæb, Liden												x
Storkenæb, Pyrenæisk												x
Storkenæb, Stinkende		x						x	x		x	x

	1981	1990	1998	1999	2000	2001	2003	2004	2007	2009	2012	2017
Strudsvinge								x	x		x	x
Sumpkarse									x			x
Svingel, Eng-											x	
Svingel, Kæmpe-	x								x			x
Svingel, Rød											x	x
Svinemælk, Ager-												x
Svovlrod, Kær-							x	x	x			
Sværtevæld		x				x		x	x			
Syre, Alm.												x
Sødgræs, Høj		x				x			x		x	
Sødgræs, Manna-	x								x		x	x
Tagrør	x	x				x			x		x	x
Tidsel, Ager-	x	x				x			x		x	x
Tidsel, Horse-		x				x			x		x	x
Tidsel, Kær-		x				x	x	x	x		x	x
Tidsel, Kål-	x	x				x	x	x	x		x	
Trehage, Kær-									x			
Trævlekrone		x		x								x
Tusindfryd		x							x		x	x
Vandkarse		x	x			x	x	x	x		x	x
Vejbred, Glat		x				x			x			x
Vejbred, Lancet-		x							x			x
Vikke, Fodder-												x
Vikke, Muse-		x							x		x	
Vinterkarse, Alm.		x						x	x			
Viol, Hunde-												x
Vorterod, Alm.		x				x	x		x		x	x
Ærenpris, Glat		x							x			x
Ærenpris, Krat-						x						
Ærenpris, Tråd-		x				x	x	x	x			x
Ærenpris, Tveskægget											x	x
Ærenpris, Tykbladet	x	x						x	x		x	x
Ærenpris, Vedben-												x
Åkande (blade)								x	x			
1981	Registreret af Frederiksborg Amt											
1990	Ulla Vogt Andersen, Hovedopgave ved Botanisk Institut, den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Naturpleje i ferske områder med græssende dyr. Registreringerne er foretaget i 1987, 1988 og 1989 og er afrapporteret i hovedopgaven.											
1998	Thomas Vikstrøm											
1999	Thomas Vikstrøm, 10.6.1999											
2000	Thomas Vikstrøm, 28.6.2000											

